

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Для студентів зі спеціальності «Психологія»

Харків – 2018

Рецензенти:

Н. П. Крейдун – кандидат психологічних наук, декан факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

О. Ф. Іванова – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 4 від 09.06.2017 р.)*

М 54 **Методичні** рекомендації до написання курсових та дипломних робіт: для студентів зі спеціальності «Психологія» / уклад. Н. А. Маєвська, Ю. А. Гімаєва. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 36 с.

У методичних рекомендаціях викладені вимоги до різних видів навчально-дослідницької роботи, яку виконують студенти факультету психології ХНУ імені В. Н. Каразіна протягом усього терміну навчання. Подано структуру, етапи виконання та вимоги до оформлення курсових робіт (II, III і IV курси) і дипломної роботи (VI курс).

УДК 001.891:159.9

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2018

© Маєвська Н. А., Гімаєва Ю. А., уклад., 2018

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2018

Навчальне видання

Маєвська Наталія Анатоліївна

Гімаєва Юлія Азгатівна

Методичні рекомендації

до написання курсових та дипломних робіт

Для студентів зі спеціальності «Психологія»

Коректор *С. В. Гончарук*

Комп'ютерне верстання *Ю. А. Гімаєва*

Макет обкладинки *І. М. Дончик*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 2,13. Тираж 50 пр. Зам. № 78/17.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна

Тел. 705-24-32

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Загальні вказівки	5
2. Етапи виконання курсових і дипломних робіт	7
2.1. Визначення теми та планування дослідження	7
2.2. Підготовка до виконання робіт	7
2.3. Структура роботи та хід її виконання.....	8
3. Вимоги до формулювання певних положень курсових та дипломних робіт.....	11
4. Загальні вимоги до оформлення робіт.....	20
5. Мова і стиль робіт	22
6. Порядок захисту курсових і дипломних робіт.....	25
Список літератури.....	27
Додатки	28

ВСТУП

У ході підготовки фахівців у вищій школі важливе місце посідає навчально-дослідницька робота студентів, у якій значна увага приділяється виконанню курсових і дипломних робіт. Навчальне призначення курсових робіт полягає в опануванні навичок організації й проведення теоретичного та емпіричного дослідження. Дипломна робота є кваліфікаційною.

Стосовно теоретичного дослідження важливо вміти здійснювати пошук джерел та опрацьовувати авторські концепції, порівнюючи та інтегруючи різні уявлення. Емпіричне дослідження вимагає вміння добирати методи збору даних, правильно їх використовувати, аналізувати, порівнювати й узагальнювати отримані матеріали. Такі надбання стануть у нагоді фахівцеві-психологу для практичної діяльності у багатьох галузях.

Методичне видання, яке ми пропонуємо читачам, містить рекомендації щодо основних етапів виконання курсових і дипломних робіт, вимоги до їх змісту, формулювань основних положень та оформлення, інформацію про порядок захисту доробків.

Ми висловлюємо подяку І. М. Мельник, на методичні розробки якої ми спиралися, укладаючи ці вказівки, заступнику декана з навчальної роботи О. А. Невоєнній, що здійснювала консультування під час підготовки цього видання, а також членам методичної комісії факультету психології, які свого часу брали участь в обговоренні вимог та критеріїв оцінювання студентських дослідницьких письмових робіт.

1. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ

Навчальним планом підготовки психологів на факультеті психології ХНУ імені В. Н. Каразіна передбачене виконання трьох курсових робіт (на II, III і IV курсах) і дипломної роботи (на VI курсі – кваліфікаційної роботи магістра).

Найбільш повними є роботи з тем, що досліджуються студентами протягом кількох років. Тривале опрацювання сприяє вивченню проблеми на високому науково-теоретичному й експериментально-методичному рівні. Разом з тим допускається можливість виконання як курсових робіт, так і дипломної роботи на різні теми за різними психологічними напрямками. Обов'язковим є дотримання принципу ускладнення мети та завдань, що ставляться і вирішуються в курсових і дипломній роботах.

На II курсі виконується *реферативна* курсова робота. Мета роботи – порівняльний аналіз різних наукових напрямків і підходів до певної проблеми. Головне завдання – аналізувати літературу з обраної предметної галузі психологічної науки. Робота складається зі вступу, реферативної частини (1–2 розділи та підрозділи), висновків. Загальний обсяг – 20–25 стандартних друкованих сторінок. Літературних джерел – 5–10 найменувань.

На III курсі – *емпірична* курсова робота. Мета роботи – розвиток навичок проведення самостійної науково-практичної роботи, оволодіння методикою дослідження у вирішенні обраної проблеми. Завдання – продемонструвати вміння аналізувати різні теоретико-методологічні концепції, опанувати певні методи дослідження, уміти використовувати методи математичної статистики при обробці результатів дослідження, описати й пояснити отримані дані. Робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та дослідницького), висновків. Обсяг роботи – 25–30 стандартних друкованих сторінок. Літературних джерел – 10–15 найменувань.

На IV курсі – *емпірична* курсова робота. Мета роботи – перевірити рівень підготовки студента до ведення дослідницької роботи під час вирішення конкретно-практичних питань. Завдання – продемонструвати вміння самостійно аналізувати й узагальнювати положення головних теоретичних й емпіричних наукових праць із проблеми, сформульованої в дипломній роботі; володіти методами й методиками добору й аналізу емпіричної інформації; уміти узагальнювати отримані дані та формулювати конкретні практичні рекомендації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків. Обсяг роботи – 30–35 стандартних друкованих сторінок. Літературних джерел – не менше 15 найменувань. У випадку, коли навчальним планом на IV курсі передбачена дипломна робота, вона виконується за тими ж вимогами, що висувуються до курсової роботи IV курсу.

На VI курсі – *емпірична* або *теоретико-методологічна* магістерська робота магістра. Вона може бути або підсумковою, тобто продовжує

розпочате студентом на III і IV курсах дослідження наукової проблеми, або може бути присвячена вивченню нової наукової проблеми, обраної студентом-магістрантом. Мета – продемонструвати рівень знань випускника, необхідний для виконання самостійної теоретико-аналітичної та конкретно-практичної роботи, яка б відповідала ступеню розвитку сучасної психологічної науки. Завдання – перевірити вміння випускника самостійно розробляти та застосовувати програму психологічного дослідження як у теоретичному, так і в емпіричному планах. Робота складається зі вступу, 3 розділів (теоретичного, методичного, емпіричного), висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи – 50–60 стандартних машинописних сторінок. Літературних джерел – не менше 40 найменувань, включаючи не менше 3 іншомовних джерела.

Етапи виконання курсових і дипломної робіт є однаковими. Роботи мають різну структуру та обсяг. Відповідно, завдання також відрізняються. Курсова робота (на IV курсі) і кваліфікаційна робота магістра (на VI курсі) є останніми ланками в підготовці випускників-психологів. Ці дослідження свідчать про рівень отриманих знань, необхідних для самостійної науково-дослідної роботи, уміння студента вирішувати науково-теоретичні та практичні завдання. Бажано, щоб емпіричні дослідницькі роботи мали практичний характер, виконувалися в умовах конкретного підприємства, фірми, медичного закладу, лабораторії, школи, ЗВО. У дипломній роботі має відбиватися загальний рівень знань студента і вміння проводити прикладні дослідження, на основі яких можуть бути сформульовані конкретні практичні рекомендації.

Правила написання та оформлення курсових і дипломних робіт мають відповідати вимогам ДСТ. Уніфіковані вимоги до дипломної та курсових робіт представлено в додатках А, Б, В. Форми титульних аркушів для різних курсів, завдання й подання на дипломну роботу щорічно оновлюються та оприлюднюються на сайті факультету в розділі «Студенту». Критерії оцінювання роботи студентів VI курсу під час виконання магістерської дипломної роботи подано в додатку Г.

Захист курсових робіт відбувається на засіданні кафедри та в екзаменаційній відомості виставляється залік. Щодо дипломної роботи, за результатами попереднього захисту на засіданні кафедри приймається рішення про допуск роботи до процедури захисту, захист дипломних робіт приймає екзаменаційна комісія (ЕК).

2. ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Будь-яке психологічне дослідження (курсowa й дипломна робота в тому числі) має кілька основних етапів:

- визначення теми та планування дослідження;
- вивчення літератури;
- визначення об'єкта, предмета, завдань і методів дослідження;
- розробка конкретних методик;
- проведення емпіричного дослідження;
- обробка, опис та інтерпретація отриманих результатів;
- висновки та рекомендації;
- оформлення роботи;
- захист роботи.

У деяких випадках наявність усіх зазначених етапів і їхня послідовність можуть варіюватися. Так, при виконанні реферативної курсової роботи (II курс) емпірична частина роботи виключається, тому що основна мета реферативної роботи – розглянути різні наукові підходи до проблеми, яка досліджується, проаналізувати відповідну літературу та скласти резюме.

2.1. Визначення теми та планування дослідження

Вибір теми та планування роботи доцільно починати в семестрі, що передує її виконанню. Формулюючи теми, слід дотримуватися принципу наступності. Теми курсових і дипломних робіт мають бути попередньо розглянуті та затверджені на засіданнях кафедр, теми дипломних робіт після цього затверджуються наказом ректора.

Орієнтовні графіки затвердження тем курсових та дипломної робіт, проміжного звіту з виконання дипломної роботи та попереднього її захисту (заключного звіту – у разі проведення перевірки робіт на наявність плагіату, така перевірка саме і вважається тоді попереднім захистом) подано в додатку Д.

Обравши тему дослідження, студент та його науковий керівник складають графік виконання роботи, визначають строк її завершення. План подається на кафедру разом із виконаною роботою.

2.2. Підготовка до виконання робіт

У процесі підготовки до виконання роботи студент повинен ознайомитися з класичною (монографії, підручники) та поточною (періодичні видання) літературою з обраної теми. Це сприятиме чіткому формулю-

ванню завдань, осмисленню отриманих результатів. Робота із джерелами ведеться протягом усього періоду виконання роботи, однак студент має вивчити основну літературу до початку дослідження. Першим етапом роботи з опрацювання джерельної бази є складання бібліографічного покажчика з обраної теми. Деякі вихідні дані студент може отримати в наукового керівника. Також студент має користуватися систематичним, алфавітним і предметним каталогами ЦНБ та інших наукових бібліотек, звертатися до ресурсів Інтернету, також звертати увагу на посилання в тексті наукових видань. Складену бібліографію слід оформити як картотеку за прикладом бібліотечного каталогу. Кожна картка має містити повний бібліографічний опис одного джерела. Опис має відповідати вимогам ДСТ. Готовий бібліографічний покажчик студент подає науковому керівникові для корегування.

На підставі вивчення літератури з'ясовується ступінь розробленості обраної теми і визначається коло питань, які необхідно вирішити студентіві-виконавцеві в курсовій або дипломній роботі.

2.3. Структура роботи та хід її виконання

Після ознайомлення із джерелами для визначення остаточної структури роботи складається план. Чернетка плану складається вже під час попереднього опрацювання поставленої проблеми; далі, після обговорення з керівником план уточнюється, конкретизується. Наявність же чернетки плану сприяє відбору матеріалу для дослідження теми. Під час виконання роботи триває процес уточнення питань, що становлять основний зміст дослідження. Останній варіант плану узгоджується з керівником, стає обов'язковим до виконання і фіксується в роботі як зміст.

Структура курсової або дипломної роботи визначається її змістом і викладена в плані. Разом з тим обов'язковими її складовими мають бути вступ, два-три розділи основної частини, висновки та список використаних джерел. Крім того, робота має містити додатки, до яких заносяться протоколи дослідження, анкети, опитувальники, таблиці, графіки та інші ілюстраційні матеріали.

Вступ містить такі елементи: обґрунтування вибору теми, її актуальність у теоретичному та практичному планах, наукову новизну розглянутої проблеми, чітко сформульовані об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, перелік методів дослідження, характеристику вибірки та практичну значущість роботи (для дипломних робіт VI курсу).

Основна частина роботи має складатися з двох-трьох розділів. Кожен розділ починається з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу передуює передмова зі стислим описом його змісту. Наприкінці

кожного розділу подаються висновки з лаконічним викладом наведених у розділі наукових і практичних результатів дослідження.

Перший розділ містить огляд літератури з проблеми дослідження, присвячений вивченню історії питання. Аналізувати публікації можна, групуючи їх або за науковими напрямками, або в хронологічному порядку. Подаючи матеріал, студент зобов'язаний визначити значущість кожного наукового джерела з точки зору проблеми, що досліджується. Огляд літератури має дати повне уявлення про стан розробки питання на сучасному рівні розвитку психологічної науки, про ступінь його науковості. Обсяг першого розділу для емпіричних робіт становить 35–40 % усього дослідження. Наприкінці розділу подаються висновки, що узагальнюють матеріали розділу та зазначають ті аспекти проблеми, які потребують подальшого вивчення.

Другий і третій розділи робіт являють собою виклад основного змісту емпіричного дослідження (як експериментального, так і неекспериментального), проведеного автором. Ці розділи звичайно поділяються на підрозділи, пункти та підпункти. Загальний обсяг цієї частини становить 60–65 % усієї роботи.

Емпірична частина роботи будується за такою схемою (у випадку проведення емпіричного дослідження):

- визначення завдань дослідження;
- вибір методів дослідження;
- розробка конкретної методики дослідження, яка, у свою чергу, містить такі компоненти: характеристика стимульного матеріалу та способів його репрезентації; апаратура, за допомогою якої проводиться дослідження; кількісна і якісна характеристики досліджуваних, які взяли участь в дослідженні;

- процедура збору емпіричних даних;
- результати математичної обробки;
- опис і порівняльний аналіз отриманих результатів.

Природно, що курсова або дипломна робота не може в повному обсязі вирішити поставлені загальнонаукові проблеми. Студент разом з керівником свідомо звужують проблему, визначаючи конкретну тему і завдання дослідження. Об'єктом роботи можуть бути різні психологічні явища (або суспільні процеси, або наукові суперечки з певних проблем психології). Предметом дослідження є різні характеристики об'єкта, які викликають науковий інтерес.

У тексті емпіричної частини роботи подаються таблиці, рисунки, графіки, схеми і тощо.

Наприкінці емпіричного розділу також подаються висновки. В них тепер узагальнюються отримані у власному дослідженні емпіричні дані.

Висновки загалом до курсової чи дипломної роботи є стислим викладом отриманих автором наукових і практичних результатів, які мають подаватися у вигляді окремих пунктів. У висновках визначаються також перспективи подальшої роботи з наукової теми.

Список літератури – одна із суттєвих частин курсової чи дипломної роботи. Студент зобов'язаний посилатися на джерела, матеріали яких використано в роботі (вимоги до оформлення бібліографії будуть наведені нижче). Посилатися слід на останні видання творів. Більш ранні видання можна зазначати лише в тих випадках, якщо вони не передруковувалися.

Джерела необхідно розміщувати у алфавітному порядку. Не варто вводити до бібліографічного покажчика праці, які фактично не були використані. Також не слід посилатися на енциклопедії, довідники, науково-популярні видання, газети [3].

Додатки є останньою складовою роботи. У разі наявності емпіричного дослідження до додатків обов'язково виносять первинні емпіричні дані, тобто індивідуальні дані досліджуваних, упорядковані за показниками методик, що використовувались. У додатках можливе розміщення громіздких ілюстративних матеріалів (малюнків, діаграм тощо), які незручно подавати в основній частині роботи, проміжних результатів статистичної обробки матеріалів (загальні кореляційні таблиці, повний склад факторів тощо), зразки протоколів методик, описи процедур збору інформації, процедур обробки отриманих даних тощо.

3. ВИМОГИ ДО ФОРМУЛЮВАННЯ ПЕВНИХ ПОЛОЖЕНЬ КУРСОВИХ ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Дослідницькі письмові роботи, що студент виконує протягом навчання, містять розгляд певної наукової проблеми (теоретичної або практичної). Дипломна кваліфікаційна робота є більшою за обсягом працею, порівняно з курсовими роботами. Викладені в ній результати студентського дослідження свідчать про відповідний рівень кваліфікації випускника. Дипломна та курсові роботи мають стандартну структуру. Вони складаються з таких взаємозалежних частин тексту:

1. Вступ.
2. Теоретичний розділ (містить підрозділи, які окреслюють коло проблем, що потребують подальшого вивчення).
3. Емпіричний розділ (програма дослідження, вибірка, результати, висновки)¹.
4. Висновки.
5. Список літератури.
6. Додатки (якщо вони є).

Назва дипломної (курсової) роботи

Назва дипломної чи курсової роботи має відповідати низці вимог. По-перше, вона має збігатися із затвердженою темою. По-друге, назву слід формулювати правильно з професійної точки зору. Це означає, що в ній постулюються об'єкт дослідження і його предмет. Формулювання має відбивати поставлену проблему і складається з 7–9 слів.

Приклад 1

1. Неправильно сформульовані теми:
«Соціально-психологічний аналіз студентської групи».
«Вивчення деяких особливостей професійно важливих особистісно-ділових якостей антикризових менеджерів».
«Дослідження ролі порушення дитячо-батьківських відносин у виникненні захворювань (цукровий діабет, серцево-судинні хвороби тощо)».
2. Правильно сформульовані теми:
«Динаміка розвитку студентської групи як суб'єкта самосприйняття».
«Професійно важливі якості антикризових менеджерів».
«Порушення відносин батьків і дітей як чинник психосоматичних захворювань».

Вступ

Вступ відбиває такі показники роботи: проблему дослідження актуальність, наукову новизну (для дипломної роботи) та практичну значу-

---

¹ У курсовій роботі II курсу емпіричний розділ відсутній, оскільки робота є реферативною.

щість; об'єкт і предмет; мету, завдання, використані методи, характеристику вибірки. Обсяг вступу не повинен перевищувати 2 сторінок.

Проблема дослідження

Формулювання проблеми дослідження допомагає планувати виконання різних етапів роботи. *Проблема* – це усвідомлення певної суперечності (наприклад, між різними точками зору на явище, що досліджується, або процес, діалектична суперечність природи явища чи об'єкта).

Приклад 2

1. Неправильне формулювання проблеми:

«Таким чином, можна констатувати суперечність нагальної потреби розв'язання поставлених питань та їх малої розробленості в літературі».

2. Правильне формулювання:

«Таким чином, можна констатувати суперечність між наявними в літературі емпіричними даними, що підтверджують альтернативні точки зору, а саме ...».

Актуальність

Студент висвітлює актуальність роботи, пояснюючи необхідність дослідження сьогодні. Актуальність може бути або *теоретичною*, тобто проблема активно вивчається, розробляється сучасними вченими, або *практичною*, тобто впливає з практичних ситуацій тієї галузі суспільного життя, яку досліджує студент. Головними аспектами актуальності психологічної розвідки можуть бути:

- необхідність доповнення теоретичної бази явища, що досліджується;
- вивчення нових фактів, які дозволять поглибити теорію і сферу її застосування;
- розробка більш ефективних психодіагностичних дослідницьких методів;
- вироблення методів (технологій) із широкими можливостями (ефективності психологічного впливу, навчання, тренування, реабілітації тощо);
- формулювання психологічних рекомендацій або вирішення практичних проблем на основі використання психологічних знань.

Наукова новизна

Про наукову новизну роботи свідчать дефініції, подані студентами вперше, розробка та використання нових дослідницьких методів, виявлення нових фактів, їх відмінностей від відомих раніше зв'язків тощо. Наукова новизна фундаментального дослідження пояснює особливість внеску в науку, що відкриває нові перспективи вивчення.

Практична значущість

Практична значущість дослідження пов'язана з відчутною користю, допомогою в практичній діяльності. Пояснення практичної значущості роботи може вноситися до висновків. Приклади її формулювань:

«Апробований у роботі комплекс психодіагностичних методик може бути використаний під час вивчення особливостей особистісного самовизначення людей похилого віку».

«Розроблена програма психокорекції може використовуватися в роботі шкільного психолога під час вирішення проблем шкільної дезадаптації».

Об'єкт дослідження

Об'єкт дослідження – це фрагмент, частина реальності, на яку спрямовано науковий пошук. У психологічних розвідках об'єктом вивчення можуть бути або індивіди чи групи людей, або самі психічні явища. Найбільш часто помилки у визначенні об'єкта дослідження пов'язані з поданням як такого конкретних досліджуваних, що становить емпіричну базу дослідження, яка має бути описаною в емпіричній частині. Зверніть увагу на те, що процеси, зв'язки між явищами, характеристики певного явища є предметом роботи, а не об'єктом.

Приклад 3

1. Неправильні формулювання:

«Об'єктом нашого дослідження були вихованці середньої групи дитячого садка № 12 м. Харкова».

«Об'єктом нашого дослідження був вплив рок-музики на рівень інтелектуального розвитку студентської молоді».

2. Правильні формулювання:

«Об'єктом нашого дослідження є пізнавальні функції у дітей старшого дошкільного віку».

«Об'єкт дослідження – соціально-психологічні настанови особистості».

Слід звернути увагу на те, що об'єкт і предмет визначаються типом дослідження – фундаментальним або прикладним. Так, фундаментальне дослідження орієнтоване на визначення законів розвитку предмета, що досліджується, прикладне – на способи застосування знання про ці закони на практиці.

Мета будь-якого прикладного дослідження – розв'язання практичного завдання, запровадження результатів цього дослідження для вдосконалення певних сфер матеріальної чи духовної діяльності суспільства.

Предмет дослідження

Предмет дослідження – сторона чи аспект об'єкта, який безпосередньо вивчається, «висвітлюється» в об'єкті, як правило, через призму проблеми.

Слід зазначити, що предмет пізнання не можна виділити та описати поза межами певної науки або комплексу наук (безвідносно до суб'єкта пізнання). Кожна наука по-своєму досліджує предмет вивчення (загальнонауковий, міждисциплінарний, спеціальний). Для різних досліджень (теоретичного, емпіричного та прикладного) обирають різні предмети.

Предметом психологічного дослідження можуть бути будь-які аспекти психологічної реальності, як от: психічні властивості, стани, процеси, функції, їх структура, види поведінки та спілкування, просторові, часові та інтенсивнісні характеристики окремих явищ, їхні взаємовпливи, взаємозв'язки між ними, взаємозв'язки між психічними і фізіологічними явищами тощо.

Мета і завдання дослідження

Мета дослідження – очікуваний результат студентської роботи, який допомагає вирішити зазначену проблему.

Можливою метою психологічного дослідження може бути наступне.

Характеристика явища, що досліджується. Підставою для формулювання такої мети можуть бути виявлена в літературному огляді неповнота опису психічного явища або суперечність між емпіричними даними різних авторів. Неповнота опису виявляється також за умови розгляду певного явища в межах певної методології. Слід визначитися з аналізованим матеріалом, що має відбивати різні аспекти явища, що досліджується. Бажано вказати також, яке значення має його вивчення (теоретичне, методологічне, практичне, прикладне).

Виявлення взаємозв'язків психічних явищ. Слід підкреслити, що встановлення самого факту існування зв'язку є недостатнім, оскільки положення про єдність психіки давно доведено в психології й не потребує додаткових доказів. Дослідження взаємозв'язків передбачає визначення їхніх особливостей: тісноти, спрямованості, стійкості, загальної структури тощо.

Вивчення вікової динаміки явища. Дослідження процесів росту, дозрівання і розвитку, вікової мінливості психіки завжди мало величезне теоретичне і практичне значення. Проведення досліджень, орієнтованих на змінну «вік», має специфічний характер і передбачає використання двох основних методів – вікових «поперечних» або «поздовжніх» зрізів.

Опис нового феномена, ефекту. Найчастіше новий феномен відкривають під час емпіричного дослідження, перевірки гіпотези. Він може бути зафіксований тому, що був очікуваним. Також може бути помічений уважним, вдумливим дослідником при вирішенні інших завдань, серед яких можна назвати виявлення факторів, що визначають наявність або відсутність ефекту, визначення сили його вияву, умов існування ефекту, різноманітності проявів, їхньої стійкості, теоретичне пояснення феномена.

Відкриття нової (іншої) природи явища. Дослідник обирає клас явищ, які будуть предметом розгляду. Потім знаходить недоліки та суперечності

пояснення сутності цих явищ, уводить нові терміни, пов'язуючи їх між собою. Дослідник-початківець часто переказує вже опубліковане, вживаючи при цьому синоніми до вже існуючих термінів або змінюючи акценти (актуалізуючи другорядні феномени).

Створення класифікації, типології. Розробка класифікації передбачає насамперед обґрунтування критеріїв класифікації, різнопланову характеристику сфери явищ, що охоплюються класифікацією. Дослідник має орієнтуватися на теоретичні праці, вибудовуючи певну типологію.

Створення психологічної методики. Необхідність розробки нової методики може бути зумовлена багатьма причинами. Робота може бути цінною для вимірювання параметрів явища, що досліджується, підвищення точності та надійності вимірювань, скорочення часу обстеження і тощо. Рекомендувати ж створену методику до широкого використання можна лише в разі її повного опробування. Як правило, комплекс психометричних перевірок є необхідним для адаптованих зарубіжних методик, оскільки їхнє освоєння передбачає не лише переклад українською мовою стимульного матеріалу і текстів інтерпретації.

Доведення ефективності розробленої психокорекційної методики. Ця мета досягається лише через експеримент із контрольною групою і при дотриманні інших вимог до обґрунтованості висновків з отриманих результатів. Необхідно довести, що саме це корекційне втручання є чинником, що зумовлює очікувані зміни, і що ці зміни справді відображають поліпшення в тій чи іншій сфері психічних процесів.

Організація будь-якої діяльності, у тому числі науково-дослідної, передбачає певну послідовність дій-кроків для досягнення поставленої мети. Кожен такий крок має власну мету.

Завдання роботи мають відбивати або пошук нових психологічних факторів, або шляхи включення вже виявлених до системи знань психології як науки.

Помилки студентів виникають через невміння розрізняти завдання роботи та етапи організації дослідження. Звичайно, ці поняття взаємопов'язані, але, формулюючи завдання дослідження, слід не описувати свої дії (аналіз літератури, збір емпіричних даних, їхній аналіз, формулювання висновків тощо), а пояснювати їх, що сприяє досягненню загальної мети дослідження.

Методи дослідження

Виділяють такі методи дослідження: методи збору емпіричної інформації (спостереження, опитування, аналіз продуктів людської діяльності, в тому числі документів, експериментів тощо) і теоретичні методи. Для обробки наукових даних використовуються якісні та кількісні статистичні методи, зокрема спеціальні методи математичної статистики. У вступі ме-

тоди дослідження тільки перераховуються, а в емпіричній частині курсових робіт III і IV курсів та в методичному розділі дипломної роботи VI курсу докладно описуються.

Обґрунтування вибору методів спирається передусім на розуміння специфіки об'єкта і предмета дослідження, а конкретні прийоми і техніки (у психології їх часто називають «методиками») визначаються умовами проведення дослідження та поставленими завданнями. Обґрунтування вибору методів дослідження наводять у програмі дослідження.

Програма емпіричного дослідження

У програмі емпіричного дослідження уточнюються його мета і завдання, проводиться переведення теоретичних понять у конкретні досліджувані змінні. Часто цей процес називають операціоналізацією. Він містить обґрунтування методик.

Пояснюється база дослідження (місце та умови проведення дослідження, контингент і кількість досліджуваних, їхні соціальні та психологічні характеристики, наявність основної та контрольної груп тощо). Розкривається зв'язок методів і методик («технік» добору емпіричних даних).

Докладно описуються етапи та процедури дослідження. Згадуються всі обставини, що можуть імовірно вплинути на підсумки дослідження. Це необхідно для того, щоб інші дослідники змогли відтворити перебіг експериментів.

Подаються способи обробки первинних даних. Кількісна обробка даних припускає обґрунтування вибору методів математичної статистики.

Результати та їх обговорення

Обговорення отриманих даних починається з їх опису. Опис містить лише факти та їхні характеристики. Найбільш зручний вид подання результатів – таблиці, кожна з яких повинна мати свій номер та назву. Безпосередньо в тексті подаються статистично узагальнені дані, окремі (індивідуальні) дані, а також проміжні розрахунки наводяться в додатках. Крім того, в них містяться зразки методичного інструментарію (опитувальні листи, протоколи дослідження), ілюстративні матеріали тощо.

Для представлення кількісних даних можна використовувати також: а) діаграми; б) графіки репрезентації функціональної залежності між виділеними параметрами (змінними); в) кореляційні плеяди для відображення кореляційних зв'язків між виділеними параметрами тощо (правила оформлення див. нижче).

У розділі «Результати» містяться всі варіанти інтерпретації отриманих даних, наводиться їхній порівняльний аналіз (за наявності кількох груп досліджуваних). Обговорення результатів пояснює значення резуль-

татів дослідження з погляду теорії. Роздуми про те, що могли б означати отримані дані для вирішення поставленої проблеми, спираються на теоретичну базу, вагому частину якої становлять компаративні студії.

Емпіричний розділ завершується висновками, які є узагальненням отриманих емпіричних даних та повинні відбивати весь їх обсяг. Проте ці висновки-узагальнення не повинні містити аналізу чи якихось нових матеріалів, про які не йшлося у самому розділі. У висновках до емпіричного розділу допускається використання технічних термінів, таких як «методика», «показник», «шкала», «досліджувані» та інші.

Висновки

Висновки є найбільш важливою частиною роботи. Вони підсумовують результати емпіричного дослідження і свідчать про здатність студента узагальнити отримані результати, пояснити свої узагальнення з позиції обраної теоретичної концепції, пов'язати їх із аналогічними результатами інших дослідників. Кількість висновкових положень не повинна перевищувати сім пунктів. Висновки мають відповідати поставленим завданням та бути сформульованими у термінах предмета дослідження, тобто у термінах психологічних явищ.

У разі прикладного характеру дослідження висновки доповнюються практичними рекомендаціями. Вони мають бути адресними, тобто призначатися для фахівців певної галузі суспільної практики.

Список використаної літератури

При складанні списку використаної літератури слід дотримуватися бібліографічних норм (зразки див. нижче).

Джерела розташовують за алфавітом або за прізвищами авторів, або за назвами книг. Прізвища та ініціали редакторів наукових збірників відділяються від назви однієї скісною рисою. Якщо наводиться стаття з журналу або збірки, то назва видання зазначається після двох скісних рис.

Спочатку подаються роботи українською і російською мовами, потім іноземними мовами. Список літератури в курсовій роботі III курсу має містити не менше 10 найменувань, IV курсу – не менше 15 найменувань, у дипломній роботі VI курсу – не менше 40 найменувань.

Крім публікацій, до списку літератури можуть бути включені рукописи, в тому числі дипломні та дисертаційні роботи. У разі використання Інтернет-сайтів обов'язковим є зазначення електронної адреси. Список використаних джерел має містити лише ті видання, на які є посилання в тексті.

Приклади бібліографічного опису

1. Выготский Л. С. Проблема возраста / Л. С. Выготский // Собр. соч. : в 6 т. – М., 1994. – Т. 4 : Детская психология. – С. 248–265.
2. Корнилова Т. В. О проблеме реструктурирования базовых курсов по психологии (на примере «Введения в психологический эксперимент») / Т. В. Корнилова // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21, № 1. – С. 6–12.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
4. Психологические механизмы целеобразования / под ред. О. К. Тихомирова. – М. : Наука, 1997. – 231 с.
5. Поваренков Ю. П. Психологическое содержание профессиональной идентичности [Электронный ресурс] / Ю. П. Поваренков // Сибирский психол. журнал. – 2006. – № 24. – С. 53–58. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskoe-soderzhanie-professionalnoy-identichnosti>
6. Федоренко Ю. О. Ціннісні орієнтації як чинник формування етнічної ідентичності / Ю. О. Федоренко, В. М. Фомічова // Вісник Харківського національного університету. Сер. : Психологія. – 2002. – № 550. – С. 296–298.
7. Фестингер Л. Введение в теорию диссонанса / Л. Фестингер // Современная зарубежная социальная психология: Тексты. – М. : 1984. – С. 97–110.
8. Халабі О. Т. Психосемантична репрезентація порушень функціонування особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія та історія психології» / О. Т. Халабі. – К., 2003. – 14 с.
9. Schwartz S. H, Bilsky W. Toward a universal psychological structure of human values // Journal of Personality and Social Psychology. – 1987. – Vol. 53. – P. 550–562.

Правила цитування літератури

Загальні вимоги до цитування такі:

- а) текст цитати береться в лапки і наводиться зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не беруться в лапки, за винятком полемічних. У таких випадках використовується вираз «так званий»;
- б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається і позначається трьома крапками так: <...>. Крапки ставляться в будь-якому місці цитати. Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі) слід бути точним і коректним, викладаючи думки автора та оцінюючи внесок його дослідження, а також робити відповідні посилання на джерело;

д) цитування має бути помірним: надмірне цитування створює враження компілятивності праці, а недостатнє – знижує наукову цінність викладеного матеріалу;

е) якщо студент прагне висловити своє ставлення до цитованого тексту, то використовує вставлені конструкції зі знаками – (?!).

ж) якщо автор курсової чи дипломної роботи, наводячи цитату, воліє виділити в ній певні слова, то слід зробити спеціальні застереження, що оформляються як вставлені конструкції. Наприклад: (курсив наш. – П. І.), (підкреслено нами. – П. І.), (розбивка наша. – П. І.).

Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок.

Посилання в тексті курсової чи дипломної роботи роблять відповідно до нумерації в списку використаних джерел. Наприклад: «... у працях [1–7]...».

4. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РОБІТ

Робота набирається на комп'ютері, роздруковується на аркуші білого паперу формату А4 з використанням шрифту Times New Roman текстового редактора Word, розмір – 14 пт, міжрядковий інтервал – полуторний.

Відступи: ліворуч – 20 мм, праворуч – 10 мм, згори – 20 мм, знизу – 20 мм. Текст повинен бути однакової щільності.

Заголовки ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) з абзацу. Крапка в кінці заголовка не ставиться. Якщо заголовок складається з двох або більшої кількості речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацу в підбір до тексту. Після заголовка ставиться крапка.

Відстань між заголовком і текстом становить 3–4 інтервали.

Кожну структурну частину курсової чи дипломної роботи починають з нової сторінки.

До загального обсягу роботи не входить список використаних джерел та додатки. Але сторінки нумерують послідовно. Подається наскрізна нумерація.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включається до загальної нумерації сторінок.

Титульний аркуш має містити такі відомості:

- назва міністерства, навчального закладу, факультету;
- повна назва роботи;
- прізвище, ім'я, по батькові автора із вказівкою курсу, групи, спеціальності та рівня вищої освіти;
- прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання;
- місце та рік написання роботи.

Номер сторінки на титульному аркуші не ставиться. Номер про- ставляється у правому верхньому куті сторінки без крапки після цифри.

Назви структурних частин роботи не нумерують. Нумерації під- лягають лише розділи. Номер розділу ставиться після слова РОЗДІЛ, після номера крапка не ставиться, заголовок розділу друкується з нового рядка.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставиться крапка. Після числового позначення підрозділу ставиться крапка – 2.3. (третій підрозділ другого розділу). Далі друкується заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту скла- дається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ста-

вється крапка. У кінці номера має стояти крапка, наприклад: 1.3.2. (другий пункт третього підрозділу першого розділу). У тому ж рядку друкується заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка.

Підпункти нумеруються в межах кожного пункту за тими ж правилами.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці слід подавати в роботі після згадки в тексті, розташовуючи або на поточній сторінці (всередині тексту), або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблиці, рисунки або креслення, розміри яких перевищують формат А4, вважають за одну сторінку. Таблиці можуть розміщуватися також у додатках з обов'язковим посиланням у тексті.

Ілюстрації позначають «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 3.2 – другий рисунок третього розділу. Номер ілюстрації, її назва та пояснювальні надписи розміщують послідовно під ілюстрацією.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують надпис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці складається з номера розділу та порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка. Наприклад: Таблиця 2.1 (перша таблиця другого розділу). У випадку великої кількості ілюстрованого матеріалу таблиці первинних даних і зведені таблиці з результатами всіх досліджуваних можуть бути винесені в додаток.

Оформлення додатків

Додатки оформлюють як продовження роботи після висновків, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи.

Кожен із додатків починають з нової сторінки. Заголовки мають бути надруковані вгорі малими літерами з першої великої симетрично до тексту сторінки. По центру рядка над заголовком малим шрифтом з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає його.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад: Додаток А, Додаток Б і т. д. Один додаток позначається як додаток А.

Текст кожного додатка за потреби може бути поділений на розділи та підрозділи, пронумеровані в межах кожного додатка. Наприклад: А. 2 – другий розділ додатка А; В. 3.1 – підрозділ 3.1 додатка В.

Ілюстрації, таблиці і формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д. 1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; формула (А. 1) – перша формула додатка А.

Припустимим є також позначення додатків цифрами.

5. МОВА І СТИЛЬ РОБІТ

Головною ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладу матеріалу. Як дипломна, так і курсова робота є студентськими науковими роботами, тож їх письмовий виклад повинний відповідати вимогам до наукових текстів. Крім того, диплом є кваліфікаційною роботою, тому його мові і стилю слід приділити серйозну увагу.

Для наукового тексту характерні смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків є спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність розвитку думки (*спочатку, насамперед, потім, по-перше, по-друге, отже* тощо), заперечення (*проте, а, але, зате, однак, та (=але), так, хоч, тоді як, аж ніяк*), причинно-наслідкові відношення (*таким чином, тому, завдяки цьому, відповідно до цього, внаслідок цього, крім того, до того ж*), перехід від одної думки до іншої (*звернімося до..., розглянемо, зупинимось на..., розглянувши..., перейдемо до..., треба зупинитися на..., варто розглянути...*), результат/висновок (*отже, значить, як висновок, на закінчення зазначимо, все сказане дає змогу зробити висновок, підсумовуючи, слід сказати* тощо).

Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники і дієприкметники (*цей, той, такий, названий, вказаний* тощо).

У деяких випадках словосполучення розглянутого вище типу не тільки допомагають окреслити переходи авторської думки, але і сприяють удосконаленню рубрикації тексту. Наприклад, слова «*перейдемо до розгляду*» можуть замінити заголовок рубрики. Вони, відіграючи роль невиділених рубрик, пояснюють внутрішню послідовність викладу, а тому в науковому тексті є вкрай необхідними.

Основною рисою наукового тексту є цілеспрямованість і прагматизм. Стилiстично маркована лексика (емоційна, експресивна) в наукових текстах не вживається.

Фразеологія наукового стилю також вельми специфічна. Вона визначає логічні зв'язки між частинами висловлювань (наприклад, такі стійкі сполучення, як «*навести результати*», «*як показав аналіз*», «*на підставі отриманих даних*», «*підсумовуючи сказане*», «*звідси випливає, що*» тощо), а також позначає певні поняття, виражені термінами (наприклад, «емоційний інтелект» тощо).

Тепер розглянемо деякі особливості наукової мови. Насамперед слід відзначити наявність великої кількості іменників із абстрактним значенням, а також віддієслівних іменників (*дослідження, розгляд, вивчення* тощо).

У науковому стилі широко представлені відносні прикметники, оскільки вони, на відміну від якісних, точно вказують на ознаки предметів

і явищ. Для утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників використовують словоформи «найбільш», «найменш».

Особливістю наукової мови є також відсутність експресії. Отже, домінуюча форма оцінки – констатація ознак предмета, явища, процесу тощо. Більшість прикметників є складниками термінологічних виразів. Так, прикметник «наступний» слід замінювати на займенник «такий» перед інтонацією переліку.

Дієслівні форми мають у науковому тексті особливе інформаційне навантаження.

Широко вживають також дієслівні форми недоконаного виду минулого часу дійсного способу, оскільки вони не позначають межу дії. Дієслова умовного способу вживаються рідко. Часто використовують зворотні дієслова, пасивні конструкції (наприклад: «У цій статті розглядаються...»).

У науковій мові поширені вказівні займенники «цей», «той», «такий». Вони не тільки конкретизують предмет, але й визначають логічні зв'язки між частинами висловлювання (наприклад: «Ці дані слугують достатньою підставою для висновку...»). Займенники «щось», «дещо», «що-небудь» через неконкретність їх значення в науковому тексті не використовуються.

Зупинимось тепер на синтаксисі наукової мови. Науковому тексту, який потребує складної аргументації та виявлення причинно-наслідкових зв'язків, властиві складні синтаксичні конструкції. Для поєднання частин складних речень вживають сполучники підрядності («завдяки тому що», «тому що», «замість того щоб», «з огляду на те що», «зважаючи на те що», «внаслідок того що», «після того як», «тоді як» тощо). Особливо часто використовують похідні прийменники («протягом», «відповідно до...», «внаслідок», «на відміну від...», «поряд з...», «з огляду на» тощо).

Безособові, неозначено-особові речення в тексті наукових робіт вживають при описі фактів, явищ та процесів. Називні речення використовують у назвах розділів, підрозділів і пунктів, у надписах під рисунками, діаграмами, ілюстраціями.

Наукова мова має свої стилістичні особливості. Основна її стилістична риса – об'єктивність викладу. Цим пояснюється використання в тексті наукових праць вставних слів і словосполучень на позначення ступеня достовірності повідомлення. Отже, інформацію можна подати як достовірну («насправді», «зрозуміло»), припустиму («слід вважати», «як видно»), можливу («можливо», «ймовірно»). Обов'язковою вимогою до викладу матеріалу є вказівка на джерело повідомлення, автора висловленої думки. У тексті це виявляється через уведення спеціальних вставних слів і словосполучень («за повідомленням», «на думку», «за даними», «на нашу думку» тощо).

Виклад у науковому стилі ведеться від третьої особи, оскільки увага зосереджується на змісті та логічній послідовності повідомлення. Майже не використовуються форми займенників першого і другої особи однини.

У науковому тексті замість «я» вживають «ми» або добирають конструкцію-відповідник зі словосполученнями типу «на нашу думку», оскільки нагромадження займенників у тексті справляє малоприємне враження. Щоб цього уникнути, використовують невизначено-особові речення («Спочатку проводять відбір досліджуваних, а потім встановлюють...»), форму викладу від третьої особи («Автор вважає»), конструкції з пасивними дієприкметниками («Розроблений комплексний підхід до вивчення...»).

Другий принцип наукової мови – ясність, тобто вміння доступно викладати свої думки.

Стислість – третій принцип наукового стилю, що передбачає потребу уникати непотрібних повторів та надмірної деталізації.

6. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КУРСОВИХ ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Готова письмова робота допускається до захисту.

Курсова робота попередньо оцінюється науковим керівником за позиціями «Зміст», «Своєчасність», «Дослідницька активність» (див. додаток В), бали вносяться до відповідної таблиці на титульному аркуші курсової роботи за підписом наукового керівника.

Виконана та остаточно оформлена дипломна робота подається науковому керівникові для відгуку. Магістерська дипломна робота також має пройти зовнішнє рецензування.

Захист курсових робіт II, III і IV курсах відбувається на засіданні кафедри, а дипломних робіт – на засіданні ЕК.

Черговість виступів студентів на захисті курсових робіт є довільною. Для виступу надається біля 5 хв. У виступі студент доповідає про організацію дослідження (за матеріалами вступу) і його емпіричні результати. Після цього студент відповідає за текстом роботи і виступом на запитання стосовно основних ідей дослідження, його ходу, інтерпретації результатів, висновків тощо. Після всіх виступів комісія обговорює роботи та презентації. За даними захисту студент отримує оцінку за позиціями «Відповідність вимогам до кваліфікаційних робіт» і «Презентація» (див. додаток В) та загальну оцінку з урахуванням розділів, які оцінював науковий керівник. Усі ці бали також виносяться на титульний аркуш курсової роботи за підписами членів комісії. Після обговорення загальні оцінки оголошуються студентам у день захисту.

Для дипломних робіт передбачені етапи проміжного звіту, до якого студент подає вступ і чернетку реферативної частини, та попереднього захисту, до якого подається повна чернетка роботи (припускається неостаточне формулювання загальних висновків) (див. додаток Г). У разі перевірки дипломної роботи на наявність запозичень етапність виконання роботи включає проміжний звіт, заключний звіт (з чернеткою роботи) та власне попередній захист, яким вважається перевірка остаточного варіанту роботи за програмою виявлення плагіату. Такий попередній захист проводиться за 10–15 днів до процедури основного захисту. За результатами обох варіантів попереднього захисту (для магістерських робіт також ураховуються відгук наукового керівника та рецензія) кафедрою приймається рішення щодо допуску дипломної роботи до публічного захисту перед ЕК.

Черговість захисту випускних робіт визначається напередодні на засіданні ЕК. Комісія також перевіряє наявність усіх необхідних документів: правильно оформленого тексту дипломної роботи, відгуку наукового керівника, рецензії, висновку щодо ступеня оригінальності роботи за даними перевірки на наявність плагіату (якщо така перевірка проводилася).

Захист випускних кваліфікаційних робіт відбувається на відкритих засіданнях екзаменаційної комісії, де можуть бути присутніми всі охочі. Для виступу студенту надається 7–10 хв. Коли студенту надається слово, він повідомляє зміст своєї роботи, починаючи з актуальності роботи, її теоретичного підґрунтя, далі характеризує вибірку, методи та процедуру дослідження, наприкінці робить узагальнення та висновки. Сприятливе враження на членів комісії справляє лаконічна промова з використанням наочних матеріалів (захист магістерських робіт відбувається з обов'язковим використанням презентації у Power Point).

Оцінюється не тільки виступ, але й відповіді студента на питання членів комісії або інших слухачів. Відповідати на поставлені питання слід чітко і стисло, не вдаючись у деталі. Після відповіді студента голова комісії пропонує охочим висловити думку з приводу роботи. Студентові надається заключне слово: він висловлює подяку науковому керівникові, рецензенту та членам комісії.

На цьому процедура захисту дипломної роботи закінчується, і студенти очікують на рішення комісії. Після завершення усіх виступів ЕК збирається на нараду. Рішення про оцінку приймається (на закритому засіданні) більшістю голосів. Безпосередньо після наради оцінки повідомляються студентам.

Дипломні роботи після захисту певний час зберігаються в архіві кафедри.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коломієць В. О. Як виконувати курсову роботу : метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / В. О. Коломієць. – К. : Вища шк., 2003. – 69 с.
2. Методические указания по написанию курсовых и дипломных работ для студентов всех видов обучения факультета психологии / сост. И. М. Мельник. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2004. – 40 с.
3. Пономаренко Л. А. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради / Л. А. Пономаренко. – К. : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України» Толока, 2010. – 80 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Вимоги до курсових робіт

А. 1. Курсова робота на II курсі

- Обсяг: 20–25 друкованих сторінок.
Зміст: Реферат із загальної психології.
Структура: Вступ (до 1 с.):
– визначення проблемної галузі;
– визначення мети і завдань роботи;
– опис структури роботи.
Реферативна частина.
Список літератури (5–10 джерел).

А. 2. Курсова робота на III курсі

- Обсяг: 25–30 сторінок основної частини.
Зміст: Опис емпіричного дослідження із використанням 2–3 кількісних і якісних методів; репрезентативна вибірка – 20–30 осіб; обов'язкове застосування методів математичної статистики.
Структура: Вступ (1–2 с.):
– визначення проблемної області;
– актуальність;
– об'єкт, предмет, мета і завдання роботи;
– методи дослідження;
– характеристика вибірки.
Реферативна частина (10 с.): розкриття ступеня вивченості/розробленості проблеми (теоретичні підходи, які вчені розробляли цю проблему, основні емпіричні дослідження в цій галузі). У кінці розділу – узагальнення результатів теоретичного аналізу.
Емпірична частина (біля 15–20 с.):
– мета і завдання дослідження;
– вибірка (соціально-демографічні характеристики);
– методи і процедура дослідження; стимульний матеріал (для стандартизованих методів – короткий опис: автор, літ. джерело, кількість завдань; для оригінальних методик і модифікацій відомих методів – докладний опис); інструкція; обробка «сирих» даних, норми (критерії) оцінки, опис параметрів/шкал; статистичні методи;
– опис та аналіз результатів. Обов'язково слід навести узагальнені результати (таблиці, графіки тощо). Включає декілька під-

розділів відповідно до поставлених завдань. Результати мають бути детально проаналізовані. У кінці розділу – узагальнення емпіричних результатів.

Висновки за опрацьованим теоретичним матеріалом та за результатами емпіричного дослідження.

Список літератури (10–15 джерел).

Додатки містять таблиці первинних даних (зведені таблиці з результатами всіх досліджуваних) та інші дані.

А. 3. Курсова робота на IV курсі

Обсяг: 30–35 сторінок основної частини.

Зміст: Емпіричне дослідження із використанням кількісних та якісних методів, мінімальною вибіркою 30 осіб.

Структура: Вступ (1–2 с.):

- визначення проблемної галузі та обґрунтування актуальності;
- об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження;
- короткий опис вибірки;
- методи дослідження та методи обробки даних (перерахувати).

Реферативна частина (до 15 с.): розкриття ступеня розробленості проблеми (теоретичні підходи, за якими вчені розробляли цю проблему, емпіричні дослідження в цій галузі). У кінці розділу – узагальнення результатів теоретичного аналізу та обґрунтування емпіричного дослідження.

Емпірична частина (20 с.):

- мета і завдання емпіричного дослідження;
- вибірка (соціально-демографічні характеристики);
- методи і процедура дослідження (інструкція, стимульний матеріал, обробка «сирих» даних, норми чи критерії оцінки, опис параметрів/шкал; статистичні методи);
- опис та аналіз результатів. Обов'язково слід навести узагальнені результати (таблиці, графіки тощо). Кількість підрозділів – відповідно до поставлених завдань. Результати мають бути детально проаналізовані та узагальнені. У кінці розділу – узагальнення емпіричних результатів (у кінці підрозділів – за потреби).

Висновки за опрацьованим теоретичним матеріалом та за результатами емпіричного дослідження, окреслення перспектив дослідження.

Список літератури (не менше 15 джерел).

Додатки містять таблиці первинних даних (зведені таблиці з результатами всіх досліджуваних) тощо.

Вимоги до дипломних робіт: кваліфікаційна робота магістра

- Обсяг: 50–60 сторінок основної частини.
- Зміст: Теоретико-емпіричне дослідження із використанням кількісних та якісних методів, мінімальна вибірка – 30 осіб, застосування методів математичної статистики.
- Структура Вступ (до 3 с.):
- : – визначення проблемної галузі та актуальність;
  - об’єкт, предмет, мета і завдання дослідження;
  - короткий опис вибірки, методи дослідження (перерахувати);
  - практичне значення роботи.
- Теоретична частина (18–25 с.): розкриття ступеня розробленості проблеми (теоретичні підходи, які вчені розробляли цю проблему, основні емпіричні дослідження у цій галузі), формулювання проблеми, обґрунтування емпіричного дослідження.
- Методична частина містить опис процедури дослідження, детальний опис методів дослідження (інструкція, стимульний матеріал, обробка «сирих» даних, норми (критерії) оцінки, опис параметрів/шкал; статистичні методи) та вибірки (соціально-демографічні характеристики).
- Емпірична частина (30–42 с.): мета і завдання, опис та аналіз результатів. Обов’язково слід представити узагальнені результати (таблиці, графіки тощо). Кількість підрозділів – відповідно до поставлених завдань. Обов’язковим є зіставлення власних результатів з іншими відомими. У кінці розділу – узагальнення результатів (у кінці підрозділів – за потребою).
- Висновки за опрацьованим теоретичним матеріалом та за результатами емпіричного дослідження.
- Список літератури (не менше 40 джерел, з них не менше трьох іншомовних джерел).
- Анотації (українською, російською та англійською мовами): короткий (до 800 знаків) опис проблем, що вивчалися, та отриманих результатів, ключові слова. Розміщуються з нової сторінки після списку джерел перед додатками.
- Додатки містять таблиці первинних даних (зведені таблиці з результатами всіх досліджуваних) тощо.
- Допуск до захисту за висновком кафедри щодо наявності плагіату.
- Рецензія (зовнішня), яку надає викладач з іншої кафедри або ЗВО.
- Відгук наукового керівника.
- Процедура захисту з використанням презентації у Power Point.
- Диск (або інший електронний носій) із текстом диплома.

Критерії оцінювання курсових робіт

В. 1. Курсові роботи II курсу

1–3 розділи оцінюються науковим керівником;

4 розділ та «Презентація» – членами комісії.

1 розділ «Зміст» (30 балів). Оцінка складається з оцінок відповідності наступним критеріям:

- 1) відповідність змісту обраній темі;
- 2) наявність чітко сформульованої проблеми;
- 3) адекватно сформульовані мета і завдання дослідження;
- 4) ґрунтовність, повнота і критичність аналізу літератури з проблеми дослідження;

5) наявність посилань на використану літературу та відповідність оформлення роботи стандарту.

2 розділ «Своєчасність» (10 балів) передбачає оцінку систематичності виконання роботи та вчасності подання роботи на перевірку науковому керівнику.

3 розділ «Дослідницька активність» (10 балів) оцінюється за рівнем виявленої самостійності під час роботи над курсовою роботою.

4 розділ «Відповідність вимогам до кваліфікаційних робіт» (20 балів) оцінюється за наступними критеріями:

- 1) 2–3 розділи (20–30 сторінок друкованого тексту);
- 2) наявність висновків після кожного розділу;
- 3) кількість джерел (5–10);
- 4) структура вступу: постановка проблеми, мета, завдання;
- 5) загальні висновки.

«Презентація» (30 балів): оцінюються чіткість, логічність у викладенні матеріалу, володіння матеріалом, відповіді на питання за змістом роботи.

Комплексна характеристика оцінок курсних робіт II курсу

Оцінка *«відмінно»* виставляється у тому разі, якщо зміст роботи відповідає темі дослідження, робота містить порівняння різних теорій та підходів до вирішення обраної проблеми, аналіз сучасних досліджень, аналіз близьких та аналогічних понять; студент продемонстрував високий рівень самостійності при виконанні роботи, яка грамотно написана, оформлена відповідно до вимог та вчасно подана науковому керівникові. Під час захисту студент продемонстрував чіткість, логічність у викладенні матеріалу, вільне володіння матеріалом, вичерпно відповів на запитання за змістом роботи.

Оцінка *«добре»* ставиться за наявності таких недоліків: обмеженість порівняльного аналізу підходів до вивчення обраної проблеми або відсутність аналізу сучасних досліджень, поодинокі випадки порушення логіки викладу, перевантаженість цитатами, недостатньо точні висновки, огріхи оформлення (наявність посилань на літературні джерела та структурованість роботи є обов'язковими). Роботу необхідно вчасно подати науковому керівникові на перевірку. Під час захисту студент продемонстрував недостатню чіткість у викладенні матеріалу або не зміг вичерпно відповісти на запитання за змістом роботи.

Оцінка *«задовільно»* ставиться за наявності значних недоліків: неправильно розроблено програму дослідження, тему проаналізовано поверхово або аналіз взагалі відсутній (наявний тільки простий переказ змісту теорій або підходів), не дотримано вимог до оформлення роботи. Роботу невчасно подано на перевірку науковому керівникові. Під час захисту студент не зміг чітко викласти матеріал роботи, не зміг відповісти на запитання за змістом роботи.

В. 2. Курсові роботи студентів III і IV курсів

1–3 розділи оцінюються науковим керівником;

4 розділ та «Презентація» – членами комісії.

1 розділ «Зміст» (30 балів). Оцінка складається з оцінок відповідності наступним критеріям:

- 1) відповідність змісту обраній темі;
- 2) наявність чітко сформульованої проблеми;
- 3) адекватність формулювання об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження;
- 4) визначення ступеня розробленості проблеми дослідження;
- 5) наявність посилань на використану літературу та відповідність оформлення роботи стандарту;
- 6) адекватність обраних методів предмету дослідження, грамотне використання методів (процедура, обробка, інтерпретація результатів);
- 7) використання методів математичної статистики;
- 8) відповідність висновків меті та завданням дослідження.

2 розділ «Своєчасність» (10 балів) передбачає оцінку систематичності виконання роботи та вчасності подання роботи на перевірку науковому керівнику відповідно до плану виконання курсової роботи.

3 розділ «Дослідницька активність» (10 балів) оцінюється за рівнем виявленої самостійності та ініціативності під час роботи над курсовою роботою, а саме передбачає оцінку особистого внеску студента (рівень самостійності у пошуку літератури, підборі методів дослідження, вибірки тощо).

4 розділ «Відповідність вимогам до кваліфікаційних робіт» (20 балів) оцінюється за наступними критеріями:

- 1) вступ: актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження, перелік методів та характеристика вибірки;
- 2) 2 розділи: теоретичний (до 8 сторінок друкованого тексту) та емпіричний (опис методів, процедури дослідження, характеристика вибірки, результати дослідження) підрозділи;
- 3) наявність висновків наприкінці розділів;
- 4) кількість джерел (не менше 10);
- 5) кількість досліджуваних (не менше 20–30 осіб);
- 6) статистичні методи (обов'язкове використання);
- 7) висновки (один теоретичний, а також висновки за результатами емпіричного дослідження).

«Презентація» (30 балів): оцінюються чіткість, логічність у викладенні матеріалу, володіння матеріалом, відповіді на питання за змістом роботи.

Комплексна характеристика оцінок курсів робіт III і IV курсів

Оцінка *«відмінно»* виставляється у тому разі, якщо зміст роботи відповідає темі дослідження, реферативний розділ містить порівняння різних теорій та підходів до вирішення обраної проблеми, у тому числі аналіз сучасних досліджень; вибір емпіричних методів є обґрунтованим і відповідає предмету дослідження; первинні дані правильно оброблені та узагальнені, коректно використано методи математичної статистики; інтерпретація отриманих результатів є змістовною, висновки базуються на експериментальних даних та відповідають меті і завданням дослідження; студент продемонстрував високий рівень самостійності при виконанні роботи, яка грамотно написана, оформлена відповідно до вимог та вчасно подана науковому керівникові. Під час захисту студент продемонстрував чіткість, логічність у викладенні матеріалу, вільне володіння матеріалом, вичерпно відповів на запитання за змістом роботи.

Оцінка *«добре»* ставиться за наявності таких недоліків: обмеженість порівняльного аналізу підходів до вивчення обраної проблеми або відсутність аналізу сучасних досліджень; обрані емпіричні методи не повною мірою відповідають предмету дослідження; несуттєві помилки в узагальненні та інтерпретації отриманих даних, поодинокі випадки порушення логіки викладу, висновки недостатньо базуються на експериментальних даних, огріхи оформлення. Наявність посилань на літературні джерела, структурованість роботи та використання статистичних методів є обов'язковою. Роботу необхідно вчасно подати науковому керівникові на перевірку. Під час захисту студент продемонстрував недостатню чіткість у викладенні матеріалу або не зміг вичерпно відповісти на запитання за змістом роботи.

Оцінка *«задовільно»* ставиться за наявності значних недоліків: неправильно розроблено програму дослідження, формально виконаний реферативний розділ, збір емпіричних даних та їх обробка виконані з помилками, використані лише найпростіші описові статистичні методи; результати інтерпретовані поверхово або аналіз взагалі відсутній; висновки є поверховими та не відповідають меті та завданням дослідження; не дотримано вимог до оформлення роботи. Роботу невчасно подано на перевірку науковому керівникові. Під час захисту студент не зміг чітко викласти матеріал роботи, не зміг відповісти на запитання за змістом роботи.

**Критерії оцінювання роботи студентів VI курсу
під час виконання магістерської дипломної роботи**

1 етап – затвердження теми дипломної роботи – до 5 б.:

- присутність студента на засіданні кафедри;
- затвердження теми на засіданні випускової кафедри у встановлений час;

– доповідь студента за наступними пунктами:

- формулювання теми;
- актуальність дослідження;
- мета;
- завдання;
- можливі методи дослідження;
- можлива вибірка.

2 етап – проміжний звіт з виконання дипломної роботи – до 10 б.:

- регулярне відвідування консультацій;
- наявність тексту реферативної частини;
- наявність списку використаних джерел;
- чітко визначені методи та методики дослідження, методи обробки первинних та статистичних даних;
- наявність означеної вибірки досліджуваних;
- проведене пілотажне дослідження (за потреби) або наявність бази для проведення емпіричного дослідження.

3 етап – попередній захист дипломної роботи / заключний звіт з виконання дипломної роботи (за умов проведення перевірки на наявність плагіату) – до 15 б.:

подається *чернетка* дипломної роботи, яка включає:

- зміст;
- вступ;
- теоретичний розділ;
- емпіричний розділ (для бакалаврської роботи), методичний та емпіричний розділи (для магістерської роботи) за наступними параграфами:
  - соціально-демографічний опис вибірки;
  - опис процедури та методів дослідження;
  - опис та аналіз даних (з наведенням таблиць, графіків тощо);
  - попередні висновки;
  - список використаних джерел;
  - доповідь відповідно до вимог презентації в ЕК.

Орієнтовні графіки затвердження тем курсових і дипломних робіт, захисту курсових робіт, звітів з виконання і попереднього захисту дипломних робіт

Д. 1. Графік затвердження тематики курсових робіт та проведення захисту курсових робіт

II курс (денне відділення):

- затвердження тем – вересень;
- проведення захисту – останній тиждень листопада.

II курс (заочне відділення):

- затвердження тем – вересень;
- проведення захисту – у період зимової сесії (листопад).

III курс (денне відділення):

- затвердження тем – жовтень;
- проведення захисту – третя декада березня.

III курс (заочне відділення):

- затвердження тем – у період зимової сесії (грудень);
- проведення захисту – у період літньої сесії (квітень).

IV курс (денне відділення):

- затвердження тем – вересень;
- проведення захисту – грудень.

IV курс (заочне відділення):

- затвердження тем – жовтень;
- проведення захисту – у період зимової сесії (лютий).

Д. 2. Графік затвердження тематики дипломних робіт та проведення звітів з виконання і попереднього захисту дипломних робіт

V–VI курс (денне відділення):

- обговорення тем – березень-квітень (V курс);
- проміжний звіт з виконання дипломної роботи – червень (під час виробничої практики);

- затвердження тем – вересень (VI курс);

- заключний звіт з виконання дипломної роботи – друга декада жовтня;

- проведення попереднього захисту – за місяць до захисту (листопад).

V–VI курс (заочне відділення):

- обговорення тем – березень-квітень (V курс);

- затвердження тем – вересень (VI курс);

- заключний звіт з виконання дипломної роботи – третя декада жовтня;

- проведення попереднього захисту – за місяць до захисту.